

Sporen van Six in Lisse



# SPOREN VAN SIX IN LISSE

De voetafdruk van een Amsterdamse familie op een  
dorpsgemeenschap in de jaren 1640-1763

Auteurs

JOS VAN BOURGONDIËN

MAARTEN VAN BOURGONDIËN

LEO VAN DER GEER

ROB PEX

BRIGITTE RINK

HENK SCHAAP



Hilversum

Verloren

2020

De uitgave van dit boek is mede mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van:  
Rabobank Bollenstreek en Stichting “Oud Lisse”.



© 2020 Cultuur-Historische Vereniging “Oud Lisse”

Afbeelding op het omslag: Pieter Six II in een bewerking van een schilderij van Caspar Netscher uit  
1677 (coll. Städel Museum).

ISBN 978 90 8704 889 1

Uitgeverij Verloren bv, Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum, [www.verloren.nl](http://www.verloren.nl)

Omslagontwerp Deen Boogerd en Patricia Harsevoort  
Typografie Rombus, Hilversum  
Druk Wilco, Amersfoort

*No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.*

# INHOUD

Voorwoord	9
<b>1 Inleiding</b>	<b>11</b>
<b>2 Samenvatting</b>	<b>13</b>
<b>3 De achtergrond van de familie Six</b>	<b>14</b>
3.1 Geloofsvluchtelingen uit Frans-Vlaanderen	16
3.2 Lidmaten van de Waalse Kerk	17
3.3 Netwerkende elite	19
De juiste huwelijkspolitiek	19
Wijmer	21
Six	23
Deijman	24
Van der Lijn	26
Rijkdom uit textielnijverheid	28
Lakenververs uit Armentières	28
De Amsterdamse ververij	30
Ups en downs op bestuurlijk vlak	33
Geld en maagschap	33
Wisselend succes	35
Aanzienlijke kunstliefhebbers	35
Een adellijk voorbeeld	36
Familiewapen	38
Kunstverzamelaars	38
3.4 De komst naar Lisse	41
Amsterdammers ontdekken Lisse	41
Hoe raakten de Sixen in Lisse verzeild?	42
<b>4 Portretten van ‘Lissese’ Sixen</b>	<b>45</b>
4.1 Anna Wijmer	45
4.2 Pieter Six I	49
4.3 Pieter Six II	54
4.4 Pieter Six III	58

4.5	Andere Sixen in Lisse	68
	Alix Six	68
	Frans Six	69
	Johanna Jacoba Six	70
	Willem Six	71
	Margaretha Six	74
	Jan Six I	74
	Jan Six II	79
	Jan Six III	80
<b>5</b>	<b>Bezittingen</b>	81
5.1	Inleiding	81
5.2	Omvang van de bezittingen	81
5.3	Bezittingen op de kaart	82
5.4	Wat vertelt de verponding	91
5.5	Rendement van bezittingen	96
<b>6</b>	<b>Van Daerrode tot buitenplaats – middeleeuwse geschiedenis</b>	98
6.1	Inleiding	98
6.2	Landschap en bewoning tot in de dertiende eeuw	98
	6.2.1 De ver en omgeving	99
	6.2.2 De Westgeest	99
	6.2.3 De Oude Duinbuurt	101
	6.2.4 Het Keukenduin van Teijlingen	102
	6.2.5 De Loosters en de Lagevenen	102
6.3	Landschap en bewoning vanaf de dertiende eeuw: de kolonie Daerrode	104
	6.3.1 Locatie	104
	6.3.2 Bewoners en eigenaren van Daerrode, 1281-1591	106
	6.3.2.1 Het huis van Matthijs Dirksz Bort	107
	6.3.2.2 De boerderij ten noorden van het huis van Matthijs Bort	108
	6.3.2.3 Het Knappenland met bijbehorende woning	111
	6.3.2.4 De latere hofstede bij het Knappenland	112
<b>7</b>	<b>Inrichting van de buitenplaats</b>	118
7.1	Inleiding	118
7.2	Buitenplaatscultuur	118
7.3	Inrichting van het gebied van de buitenplaats	119
7.4	De hofstede	125
7.5	Overige gebouwen	130
7.6	Schilderijen van Pieter Six II	133

<b>8 Afzandingen</b>	140
8.1 Ontwikkeling van het duingebied	140
8.2 Beheer van het duingebied	140
8.2.1 Eigendom	141
8.2.2 Functionarissen	142
Houtvesters	142
Duinmeiers	144
8.3 Exploitatie van het duingebied	146
8.3.1 Jacht	146
8.3.2 Weiden van dieren	146
8.3.3 Afzandingen	146
8.4 Zandaufgravingen door de familie Six	149
8.4.1 Welke percelen werden afgezand en in opdracht van welke Six?	149
Het Keukenduin met afzanderij	150
8.4.2 Hoe ging afzanden er aan toe?	154
8.4.3 Waar ging het zand naar toe?	158
Mogelijke vaarroutes	159
Risico's van transport over water	161
Toezicht op zandvaarten en andere waterwegen	161
8.4.4 De geschatte omvang van de afzandingen.	162
8.4.5 Waar werd het afgezande land voor gebruikt?	164
8.4.6 Wat was de invloed op het landschap?	166
<b>9 Het hofje</b>	168
9.1 Inleiding	168
9.2 Kenmerken van liefdadigheidshofjes	168
9.3 Het perceel waar het hofje in Lisse ontstond	169
9.3.1 'Twee en vijftich roeden lants uitte Capelleweij'	169
9.3.2 Aankoop door Pieter Six III in 1740	171
9.4 Het testament van Six-Van der Lijn en de band met de kerk van Lisse	171
9.5 Wie kwamen in aanmerking om te wonen in het hofje	173
9.6 Het ontstaan van het hofje gesticht door Six	174
9.7 Overdracht van het hofje aan de 'Nederduitse gereformeerde diaconij'	177
9.8 De eerste bewoners van het hofje	179
9.9 Hoe groot is nu werkelijk het hofje	181
9.10 De naam van het hofje	182
<b>10 Sporen in het landschap</b>	184
10.1 Inleiding	184
10.2 De locatie van de hofstede	185
10.3 Het verdwenen duin	185
10.4 De zandvaarten	186
10.5 De tuinderswoning	187

10.6	Het duinmeiershuis, later de Phoenix	188
10.7	Boerderij aan de Achterweg, later Dijkhof	188
10.8	De Groene- of Boslaan	188
10.9	De bosrand met oude eik	190
10.10	Een stuk weiland voor de konijnen	191
10.11	Een boerderij aan de Loosterweg, later Achterduin	191
10.12	De Eslaan	192
10.13	Duinhof	193
10.14	Een nieuw hek aan het Kerkhof	194
10.15	Het hofje	195
<b>11</b>	<b>Conclusie</b>	196
	<b>Bijlagen</b>	198
	Bijlage A. Chronologisch overzicht van de familie Six in Lisse (1640-1763)	198
	Bijlage B. Fragmentparenteel van de familie Six	200
	Bijlage C. De verponding 1750 m.b.t. Pieter Six III	219
	Bijlage D. Koopakte betreffende een hofstede en percelen van landen te Lisse	224
	<b>Index van personen</b>	231
	<b>Index van locaties</b>	235



# VOORWOORD

Bollen vormen het DNA van onze gemeente, daarover zijn we het eens. Toeristen weten ons dorp, de kleurige velden en de bloeiende Keukenhof uitstekend te vinden. Maar Lisse is méér dan bollen alleen: uit haar rijke geschiedenis van ruim acht eeuwen zijn meer bijzondere verhalen te destilleren. Het is de kunst ze op te diepen.

Op een avond in november 2016 luisterden we in een bomvolle Hervormde Kerk ademloos naar de vertellingen van schrijver Geert Mak over de vermaarde familie Six. In onze buurgemeente Hillegom heeft dit geslacht duidelijke sporen achtergelaten. Maar ook in Lisse hebben in de voorbije eeuwen leden van deze familie gewoond: ze lieten ons het Hofje van Six na.

De avond zette me aan het denken: wat had de familie nog meer gedaan in en om Lisse? En in hoeverre zouden hiervan nog sporen te vinden zijn? Het leek me de moeite waard om hier wat onderzoek naar te doen. Ik gooide een balletje op bij de Cultuur-Historische Vereniging “Oud Lisse”, waar men meteen enthousiast was.

Dat ze er zoveel werk van zouden maken, had ik niet durven dromen. Een groep mensen heeft jarenlang grondig onderzoek gedaan, met dit prachtige boek als resultaat. Eens te meer besef ik hoeveel kracht er zit in onze samenleving, hoeveel kennis en vaardigheden onze inwoners met z'n allen bezitten. Wat een rijkdom!

Een boek als *Sporen van Six in Lisse* toont aan hoe leuk geschiedenis is. Het laat het verleden herleven, door mensen centraal te stellen die tot de verbeelding spreken. De dingen die een invloedrijke familie doet of juist nalaat, werken nog steeds door in ons leven en het landschap van vandaag. Denk aan de duinen die de Sixen hebben afgegraven, aan de vaarten en lanen die ze hebben aangelegd – waar we nog steeds gebruik van maken.

Met dit boek zijn nieuwe, bijzondere verhalen toegevoegd aan de geschiedenis van ons dorp. Verhalen over de wortels van onze gemeenschap, die we elkaar en onze bezoekers kunnen blijven vertellen. Verhalen die laten zien hoeveel Lisse te bieden heeft.

Lies Spruit  
Burgemeester van Lisse



# I INLEIDING

Op 4 november 2016 gaf Geert Mak in de Hervormde Kerk in Lisse een lezing naar aanleiding van zijn boek *De levens van Jan Six*. Hoewel daarbij vooral Hillegom centraal stond, werd die avond een enkele keer ook gewezen op de band van de familie Six met Lisse. Daardoor werd bij de eveneens aanwezige burgemeester van Lisse de interesse gewekt om na te gaan welke sporen de familie Six in Lisse heeft nagelaten en hoe deze sporen het beste zichtbaar kunnen worden gemaakt. Daartoe zocht zij contact met de Cultuur-Historische Vereniging 'Oud Lisse'. Dat leidde tot de vorming van een projectteam dat zichzelf tot doel stelde om de sporen in beeld te brengen van het verblijf van de familie Six in Lisse. De term 'sporen' werd daarbij ruim opgevat. Het kan onder andere gaan om (restanten van) gebouwen, veranderingen in het landschap, verwijzingen op oude kaarten en prenten of schriftelijke vermeldingen in archiefstukken. Ook de interactie met de lokale bevolking werd niet vergeten: denk bijvoorbeeld aan de pachters van boerderijen en landerijen die eigendom waren van de familie Six en de bewoners van het door diezelfde familie gestichte hofje.

Dankzij publicaties van Fons Hulkenberg en Rob Pex, en de onderzoeksantekeningen van Aad van Kampen, was reeds het één en ander bekend over de familie Six in Lisse. Na een eerste verkennend onderzoek door het projectteam verscheen in 2017 de voorpublicatie *Sporen van Six in Lisse. Inventarisatie*. Het destijds verzamelde materiaal werd in de daarop volgende jaren door middel van uitgebreid archief- en literatuuronderzoek verder aangevuld en daar waar nodig gecorrigeerd. Door daarbij niet eerder bestudeerde bronnen te raadplegen en vanuit een nieuwe invalshoek (of andere vraagstelling) naar reeds bekende informatie te kijken, is het gelukt om op bepaalde punten tot nieuwe inzichten te komen.

Bij het op papier zetten van het verhaal over de familie Six in Lisse speelden vooral de verzamelingen van het Stadsarchief Amsterdam en de Collectie Six een belangrijke rol. Daarnaast zijn ook allerlei andere bronnen bestudeerd. Om het terugvinden te vergemakkelijken, zijn de voor deze publicatie geraadpleegde archiefstukken en literatuur zoveel mogelijk verantwoord in voetnoten. Daarnaast is getracht om, daar waar mogelijk, de handel en wandel van de familie Six in Lisse als kapstok te gebruiken om in meer algemene zin iets te vertellen over de historie van het dorp of de regio waar Lisse deel van uitmaakt.

Gaandeweg het onderzoek bleek dat het voor het te vertellen verhaal beter was om de vijf werkpakketten uit de voorpublicatie (genealogie, bezittingen, zandafgravingen, hofje en gebouwen) uit te werken in acht verschillende hoofdstukken. Die geven gezamenlijk een goed beeld van de familie Six en de activiteiten die zij in Lisse ontplooiden.

Verder onderzoek is echter altijd mogelijk. Hopelijk stimuleert deze publicatie andere onderzoekers om onderdelen daarvan verder uit te diepen. Op die manier zal ons beeld van de familie Six en de geschiedenis van Lisse steeds completer worden.

De auteurs van deze publicatie vormen een mix van professionele en amateurhistorici, elk met zijn of haar eigen expertise. Het gaat om Jos van Bourgondiën (hoofdstuk 8), Maarten van Bourgondiën (hoofdstukken 3 en 4 en bijlage B), Leo van der Geer (hoofdstuk 9), Rob Pex (hoofdstuk 6), Brigitte Rink (hoofdstukken 5 en 7) en Henk Schaap (hoofdstukken 5, 7 en 10). Zij kregen tijdens het onderzoek input en hulp van andere leden van de Cultuur-Historische Vereniging 'Oud Lisse': Laura Bemelman, Deen Boogerd, Wim Bosch en Alfons Verstraeten.

De redactie bestond uit Maarten van Bourgondiën, Ria Grimbergen en Henk Schaap.

## 2 SAMENVATTING

Wanneer we de sporen van de familie Six in Lisse nader analyseren, ontstaat er een beeld dat goed past bij een familie die deel uitmaakte van een stedelijke elite in de vroegmoderne tijd (de vijftiende tot negentiende eeuw). Er werd een buitenplaats gekocht, geïnvesteerd in grondbezit, gebouwen en afzandingen, en een hofje gesticht. De familie Six lijkt derhalve beschouwd te kunnen worden als een exponent van hun sociale klasse.

De sociale klasse bepaalt in hoge mate het netwerk waarbinnen een familie zich beweegt. Kijken we naar de sociale klasse waartoe de familie Six in de zeventiende en achttiende eeuw behoorde, dan is de aanduiding ‘elite’ op zijn plaats. In de vroegmoderne tijd kan niet worden gesproken over dé elite. Er waren meerdere elites waar iemand deel van uit kon maken: de politiek-bestuurlijke, de financieel-economische en de sociaal-culturele elite. Aan de hand van het genealogisch overzicht in bijlage B kan worden vastgesteld dat de familie Six in de voor deze publicatie bestudeerde periode (1640-1763) tot de politiek-bestuurlijke elite van Amsterdam behoorde. Gedurende meerdere generaties waren er Sixen actief binnen de vroedschap en de magistraat van Amsterdam. Daarnaast werden tal van kleinere stedelijke functies bekleed. Met name de nakomelingen van Jean Six en Anna Wijmer, die centraal staan in deze publicatie, kunnen als regenten tot het Amsterdamse stadspatriciaat worden gerekend.

Op basis van de bestudeerde archiefbronnen en literatuur kan worden vastgesteld dat de familie Six op financieel-economisch gebied in zeer goede doen verkeerde. Dat betekent dat zij ook tot de financieel-economische elite kan worden gerekend. Reeds ten tijde van hun komst naar Amsterdam bezaten de Sixen voldoende geld om een huis te kopen en een bedrijf op te starten. Hun werkzaamheden in de Amsterdamse lakenindustrie legden hen daarnaast geen windeieren. Ook werden er met enige regelmaat goede huwelijken gesloten waarmee het familiekapitaal verder werd uitgebreid. Het geld werd onder andere geïnvesteerd in de bouw van fraaie stadshuizen, de aankoop van kunst en het verwerven van onroerende goederen in plaatsen als Lisse, Hillegom en Noordwijkerhout.

De contacten met personen als Rembrandt en Vondel, de aanwezigheid van wetenschappers en dichters onder de aangetrouwde families, de kunstaankopen en de opdrachten aan bekende architecten laten zien dat de familie Six ook deel uitmaakte van de sociaal-culturele elite. De stichting van een hofje in Lisse door Pieter Six III en zijn echtgenote Geertruida van der Lijn, is daar eveneens een uiting van. Sociale zorg was namelijk onderdeel van de levensovertuiging van leden van de stedelijke elite.

### 3 DE ACHTERGROND VAN DE FAMILIE SIX

In deze publicatie staan de leden van de familie Six centraal die een relatie hadden met Lisse. Daarom wordt extra aandacht geschonken aan de nakomelingen van Anna Wijmer (1584-1654). Zij kocht in 1640 onder andere een hofstede bij het Knappenland in Lisse (zie hoofdstuk 5). Deze hofstede was daarna achtereenvolgens eigendom van haar zoon Pieter Six I (1612-1680), haar kleinzoon Pieter Six II (1655-1703) en haar achterkleinzoon Pieter Six III (1686-1755).

De met Lisse verbonden Sixen leefden in een tijd waarin familierelaties en bredere verwantschapsnetwerken, zoals maagschappen, een grote invloed hadden. Daarom wordt in deze publicatie niet alleen aandacht geschonken aan individuen, maar wordt ook gekeken



Afb. 3.1 Krijttekening van het portret van Anna Wijmer naar het schilderij door Rembrandt, waarschijnlijk gemaakt door Hester Sophia Six (1858-1885) (coll. Six).